

УДК 37.09

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3\(186\)-71-75](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-3(186)-71-75)

Москалик Геннадій
Максимова Лариса

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-3224-4571>

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-8005-8605>

ПРОБЛЕМИ ЗНИЖЕННЯ УСПІШНОСТІ УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ З ПРОФІЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ

А Проаналізовано загальний рівень навченості учнів 10 та 11 класів з філологічним і природничо-математичним профілем навчання у закладах загальної середньої освіти м. Кременчука. Визначено, що основними проблемами зниження успішності учнів 10–11 класів із профільних предметів є: неправильно обраний профіль навчання; необ'єктивна оцінка учнями своїх здібностей до різних навчальних предметів; відсутність допрофільної підготовки; різний рівень підготовки з профільних предметів в учнів 10 класів; зміна підходів і вимог до оцінювання навчальних досягнень.

Ключові слова: профільний предмет; профіль навчання; допрофільна підготовка; рівень навченості; пізнавальні інтереси; освітні потреби

Постановка проблеми. Запровадження в дію Закону України «Про освіту» [7], вирішення проблем євроінтеграції, перехід до інноваційної моделі розвитку освіти, парадигмальні зрушення у сучасній дидактиці у бік розв'язання проблем структурного і сутнісного навантаження змісту освіти, її цілей і пріоритетів, необхідність затвердження нових державних освітніх стандартів і забезпечення індивідуальної орієнтованості змісту освіти старшокласників, ставлять перед науковцями та педагогами-практиками низку питань і викликів, на які потрібно шукати відповіді.

Головним напрямом руху Нової української школи є соціальна адаптація випускників відповідно до їх нахилів, здібностей і життєвих уподобань. А розгортання мереж старшої профільної школи повинно слугувати підставою для формування пізнавальних інтересів і передфахових потреб майбутніх випускників, орієнтуючись на здобуття вищої освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В Україні чимало зроблено для розвитку профільної освіти в школі. Теоретико-методологічні засади та проблеми реалізації профільного навчання у середній школі, особливості взаємодії академічної та прикладної шкіл вивчав А. Самодрин [9; 10]. Науковець розкрив зміст профільної освіти, запропонував моделі освітнього середовища профільної школи та навчального предмета. Теоретичним і методологічним основам формування змісту профільного навчання в єдності його інваріантного і варіативного складників присвячені праці Г. Васьківської [2], К. Гуза [3], В. Ільченко [4] та ін. Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання була предметом дослідження С. Трубочевої та О. Черноус [11]. Проблеми підготовки педагогічних кадрів для реалізації профільного навчання

та підвищення їх кваліфікації в умовах полікультурного середовища України присвячені науковій праці Л. Липової [8], О. Мясягіної [5]. Особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання досліджували О. Барановська, С. Косянчук, С. Трубочева, О. Черноус [1]. Необхідність визначення пріоритетів розвитку полікультурної освіти в умовах модернізації української школи розкрита в наукових дослідженнях Г. Москалика [6].

Мета статті: окреслити актуальні проблеми, що викликають зниження успішності учнів 10–11 класів із профільних предметів як наслідок обрання ними невідповідних профілів навчання.

Викладення основного матеріалу. Профілізація освіти передбачає посилення підготовки учнів старшої школи в області прикладних знань за обраним профілем, формування в них первинних елементів професійно-важливих якостей. Запровадження профільного навчання потребує від колективу закладу загальної середньої освіти вибору напряму діяльності, а саме: визначення його функціонального призначення, спрямованості на реалізацію тих чи інших цілей освіти й цілеспрямованого формування контингенту учнів; створення образу майбутньої школи, яка має передбачити спільну мету профільного навчання, зміст і організаційну модель реалізації профільного навчання; розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення за кожним напрямом навчання, використання специфічних форм і методів роботи з учнями, що мають підвищену мотивацію до навчання, відповідної перепідготовки й підвищення кваліфікації вчителів, модернізації матеріально-технічної бази.

Науковці розглядають реалізацію профільного навчання в соціальному, психологічному й дидактичному аспек-

тах [8]. Метою профільного навчання в соціальному аспекті є цілеспрямований вплив на формування творчого, інтелектуального, професійного потенціалу суспільства в цілому, прагнення до повнішого використання можливостей кожного члена суспільства. У психологічному аспекті мета профільного навчання спрямована на створення сприятливих умов для переходу на суб'єкт-суб'єктні відносини в системі «учень – учитель», коли кожний співучасник педагогічної взаємодії стає умовою і засобом розвитку іншого. В основі цих відносин перебуває спільна продуктивна діяльність учителя і учнів, яка забезпечує їх саморозвиток. У дидактичному аспекті метою профільного навчання є створення оптимальних умов для виявлення задатків, розвитку інтересів і здібностей кожного школяра шляхом реалізації сукупності методів, форм і засобів навчання, які організуються з урахуванням індивідуальних здібностей учнів із метою протидії нівелюванню особистості. Найважливішим засобом для досягнення цієї мети є надання учням можливості вибору [12].

На нашу думку, крім можливості вибору учнями профілю навчання, це повинен буди свідомий вибір, відповідно до здібностей учня.

З'ясуємо як впливає на якість знань учнів 10–11 класів із профільних предметів неправильно або несвідомо обраний ними профіль навчання.

У залежності від вибраного профілю виокремлюється мета профільного навчання з конкретного предмета. Так, мета профільного навчання української мови полягає у формуванні інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатой

мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності, відзначається активною громадською позицією, готовністю до подальшого професійно орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати.

Для реалізації компетентнісної парадигми в освіті на уроках української мови у закладах загальної середньої освіти повинно забезпечуватися: формування мовної компетенції учнів, розширення їхнього філологічного світогляду; вироблення практичних навичок володіння культурою мови, додержання мовних норм, уміння користуватися словниками та іншою літературою довідкового характеру; формування лінгвістичної та мовленнєвої компетенції учнів, розширення загальних уявлень про мовознавство й праці окремих вітчизняних лінгвістів, вироблення навичок мовної рефлексії, що сприяє інтелектуалізації мовлення учнів; реалізація лінгвокультурознавчої компетенції; формування дослідницької компетенції, вдосконалення вмінь і навичок самостійної філологічної роботи з навчально-науковим текстом.

Проаналізувавши загальний рівень навченості учнів 10 класу з філологічним профілем навчання закладів загальної середньої освіти м. Кременчука (2018-2019 н.р.) (рис. 1) можна зробити висновок, що загалом якість знань незначною мірою знизилася (зменшення відсотка високого та достатнього (В+Д) та збільшення середнього (С) рівня навченості).

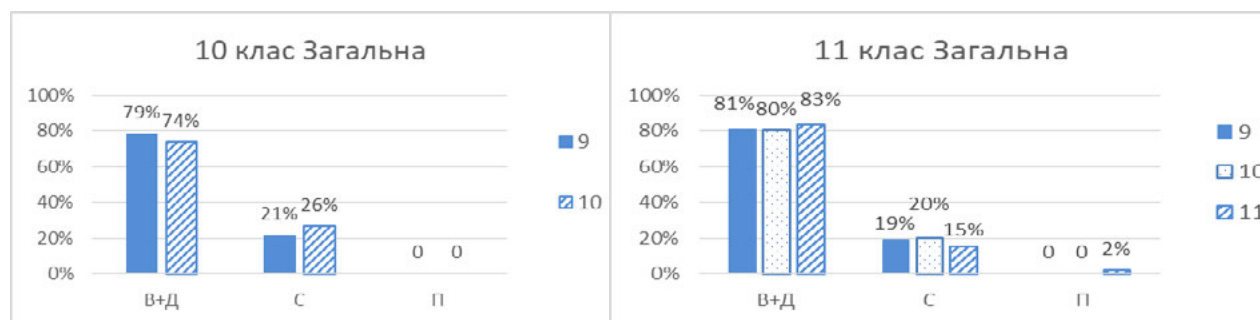

Рис. 1. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл з філологічним профілем навчання

На нашу думку, причинами зниження рівня навченості учнів 10 класу з філологічним профілем навчання є:

1) порушення наступності компонентів упровадження профільного навчання (профільний інтерес, 1–4 кл. → профорієнтаційна мотивація, 7–8 кл. → допрофільна підготовка, 8–9 кл. → профільне навчання, 10–11 кл.) та відсутність відповідного моніторингу на кожній ланці від початкової до старшої школи. Зважаючи на те, що кожен компонент має свої особливості й забезпечує успішну реалізацію наступного етапу профілізації навчання, обов'язковими є моніторингові дослідження якості знань

із своєчасною корекцією на рівні закладу освіти. Нехтування моніторингом або часткове його проведення призводить до того, що переваги профільного навчання проявляються в неповній мірі в старшій школі;

2) відсутність допрофільної підготовки учнів на завершальному етапі основної школи (8–9 класи), перехід з однієї програми на іншу, зміни у вимогах до знань і вмінь учасників освітнього процесу;

3) відсутність упровадження в систему філологічної освіти вищезазваних закладів курсів профільного доповнення та курсів за вибором. Використання програм

таких курсів, які розроблені з урахуванням актуальних завдань філологічної освіти молодих поколінь і профільної підготовки учнів середньої школи, сучасного стану мовознавства та супровідних і допоміжних дисциплін, потреб і запитів школярів, кола їхніх зацікавлень та інтересів, значною мірою б сприяли поглибленню знань з української мови й літератури.

Необхідно відзначити, що в учнів 11 класів з філологічним профілем навчання зріс високий і достатній рівні навченості, знизилася показники середнього рівня, але з'явилися й оцінки початкового рівня (рис. 1). Вважаємо, що на зниження успішності учнів 11-го класу впливають такі фактори: необ'єктивна оцінка учнями

своїх здібностей до різних навчальних предметів, неправильно обраний профіль навчання, відсутність у закладах освіти підготовки до профілізації; відсутність в навчальних планах основної школи годин на допрофільну підготовку.

Аналіз результатів навченості учнів 10 класів 2018–2019 н. р., які навчаються в класах природничо-математичних профілів закладів загальної середньої освіти м. Кременчука (рис. 2; 3; 4; 5; 6), показав, що відбувся спад високого й достатнього рівнів навченості учнів з математики, біології, хімії, інформатики, фізики в порівнянні з результатами за 9 клас, але відбулося збільшення середнього рівня навченості.

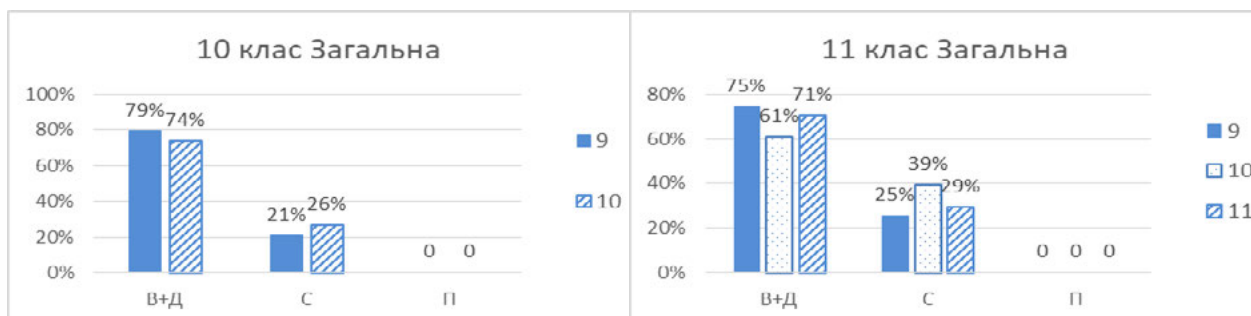

Рис. 2. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл природничо-математичного профілю з математики

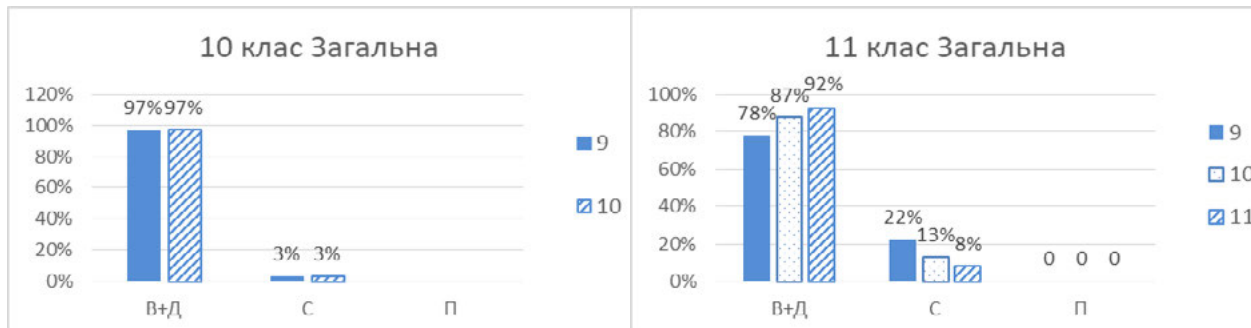

Рис. 3. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл природничо-математичного профілю з біології

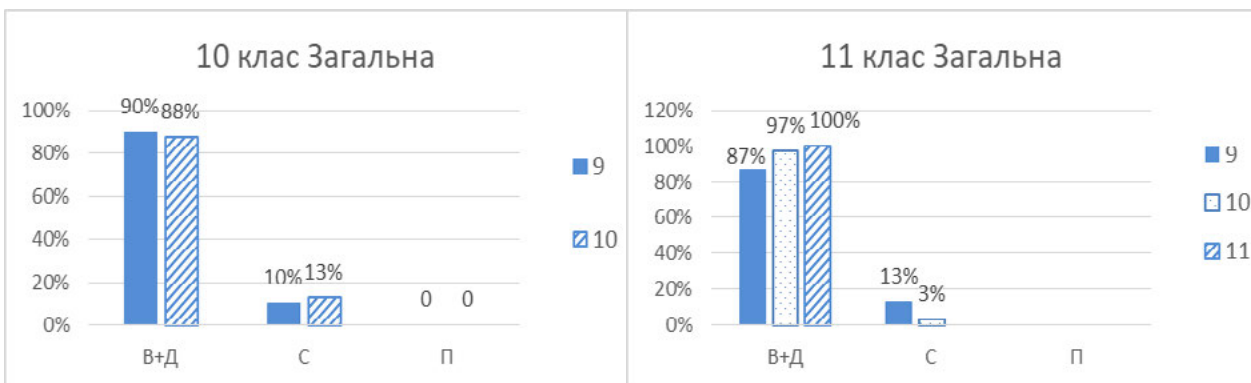

Рис. 4. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл природничо-математичного профілю з хімії

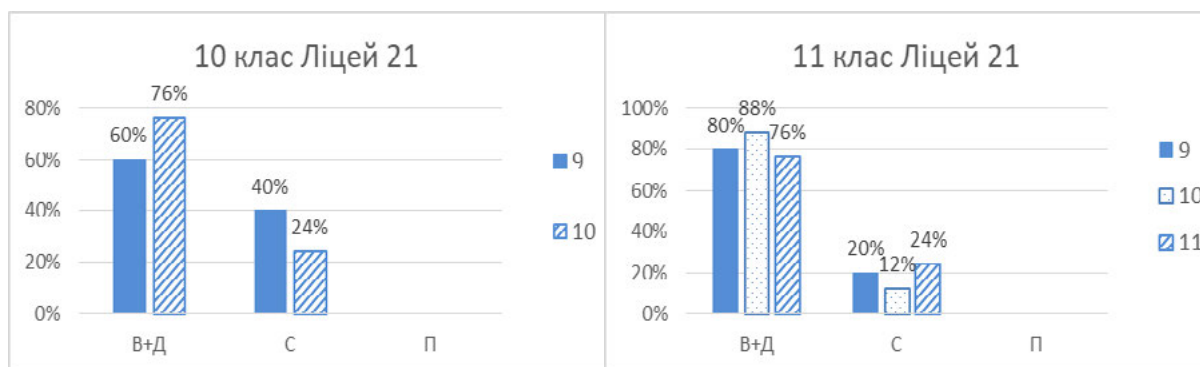

Рис. 5. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл природничо-математичного профілю з інформатики

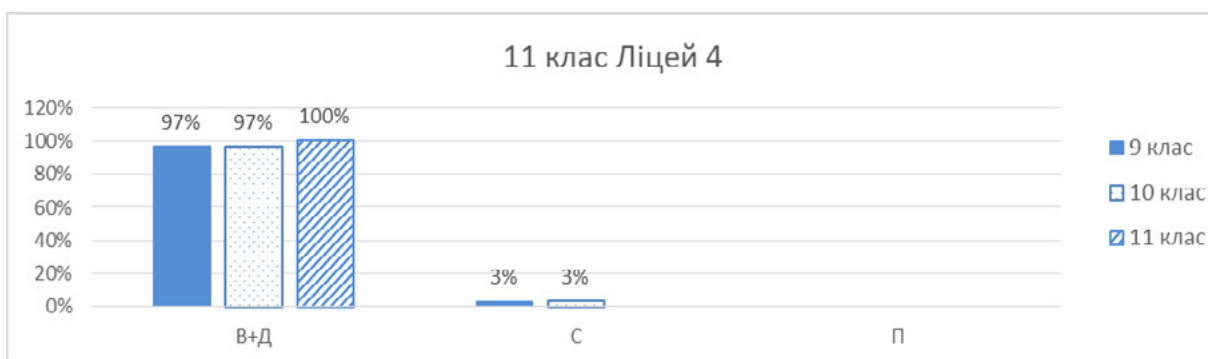

Рис. 6. Динаміка загального рівня навченості учнів шкіл природничо-математичного профілю з фізики

Основними причинами зниження рівня навченості учнів 10-го класу є відсутність допрофільної підготовки учнів; різний рівень підготовки з означених предметів учнів, які прийшли у 10 клас (частина учнів має бал з профільного предмета за курс базової школи менше 9); зміна вчителя та підходів до оцінювання навчальних досягнень; не завжди об'єктивне оцінювання знань учнів учителями; вищі вимоги при вивченні предмета на поглибленому рівні.

Результати навчання учнів 11 класів шкіл природничо-математичних профілю дещо підвищились (рис. 2; 3; 4; 5; 6), що було зумовлено адаптацією учнів до навчання за програмою профільних класів та активна підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання.

Основними шляхами покращення якості навченості учнів різних профілів, на нашу думку, є такі:

- домінування у закладах загальної середньої освіти особистісно зорієнтованого підходу до навчання, який зумовить надання належного місця методам і формам навчання, сфокусованим на учневі (диспутам, груповій роботі, рольовій грі, керованим дослідженням, проектам, самооцінці тощо), забезпечуючи перехід від авторитарної до гуманістичної освітньої парадигми. Зазначені методи та форми навчання успішніше формуватимуть не лише спеціальні вміння й навички, але й загальнонавчальні способи розумових дій: планувальні (здатність побудувати модель діяльності на день, тиждень, місяць, рік); мисли-

тельні (узагальнення і конкретизація, аналіз і синтез, виділення головного, формулювання проблем, припущень, добір доказів для їх підтвердження), сприяючи розвитку самокерувальних механізмів особистості;

- забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання, що має виявлятися у варіативності навчального змісту, використанні системи диференційованих за рівнем складності й відповідності пізнавальним інтересам і потребам учнів навчальних завдань, організації групової та індивідуальної форм проведення занять, позакласної роботи;

- обов'язкового введення допрофільної підготовки (введення курсів за вибором з предметів, спецкурсів або додаткових годин);

- вступ до профільних класів на конкурсній основі (екзамен з предмета і плюс оцінка за курс базової школи не менше, ніж 9);

- обов'язкове проведення роботи щодо вибору учнями певного профілю та майбутньої професії.

Висновки. Зважаючи на те, що основною функцією профільного навчання є найповніше задоволення й розвиток пізнавальних інтересів, нахилів і здібностей старшокласників, їхніх освітніх потреб, зумовлених подальшими життєвими планами та орієнтацією на продовження навчання, для оцінки якості профільного навчання, необхідно провести: моніторинг відповідності напрямку навчання у закладах вищої освіти випускників шкіл з попереднім

профілем навчання у закладах загальної середньої освіти; порівняльний аналіз успішності складання зовнішнього незалежного оцінювання з певного предмета випускників закладів освіти, які вивчали предмет у профільних і звичайних класах.

Для ефективності реалізації профільного навчання у закладах загальної середньої освіти необхідно: спрямувати освітній процес на професійну мобільність учителів; будувати освітній процес на основі ключових компетентностей учнів у профільних і допрофільних класах; продовжувати використання інноваційних технологій в освітньому процесі; продовжувати роботу щодо вибору учнями певного профілю та майбутньої професії у 8–9 класах.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробленні критеріїв добору учнів до профільних класів ліцеїв відповідно до їх природних нахилів, здібностей, рівня навченості з профільних предметів та визначених учнями напрямів подальшого навчання у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Барановська О. В., Косянчук С. В., Трубачева С. Е., Черноус О. В. Дидактичний контекст та особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Polish Science Journal*. Warsaw, 2018. Issue 3. P. 62–72.
2. Васківська Г. О. Дидактична характеристика профілізації змісту освіти у старшій школі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2018. Вип. 3 (38). С. 176–183.
3. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування цілісності знань про природу учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 40 с.

4. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту природничо-математичних дисциплін як умова формування життєствердого національного образу світу учнів. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища (до 100-річчя Національної академії наук України)* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Кременчук, 23–24 лист. 2017 р). Кременчук, 2017. С. 77–78.
5. Мясягіна О. М. Підвищення кваліфікації педагогів в умовах полікультурного середовища України. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища (до 100-річчя Національної академії наук України)* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Кременчук, 23–24 лист. 2017 р). Кременчук, 2017. С. 122–124.
6. Москалик Г. Ф. Пріоритети розвитку полікультурної освіти Кременчука в умовах модернізації української школи. *Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища (до 100-річчя Національної академії наук України)* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Кременчук, 23–24 лист. 2017 р). Кременчук, 2017. С. 28–30.
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 19.01.2019. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
8. Профільне навчання: теорія і практика / під ред. Л. А. Липової. Київ : Компас, 2007. 192 с.
9. Самодрин А. П. Вступ до профільного навчання : навч. посіб. 2-ге вид. Кременчук, 2006. 188 с.
10. Самодрин А. П. Профільне навчання в середній школі : монографія. Кременчук : ВЦ СГЕІ, 2004. 384 с.
11. Трубачева С. Е., Черноус О. В. Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2016. Вип. 1 (38). С. 298–302.
12. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект : кол. монографія / за наук. ред. Г. О. Васківської. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2018. 260 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 02.05.2019

Москалик Геннадій, Максимова Лариса. Проблемы снижения успеваемости учащихся 10–11 классов по профильным предметам.

А Проанализировано общий уровень обученности учащихся 10 и 11 классов с филологическим и естественно-математическим профилем обучения в учреждениях общего среднего образования г. Кременчука. Определено, что основными проблемами снижения успеваемости учащихся 10–11 классов по профильным предметам являются: неправильно выбранный профиль обучения; необъективная оценка учащимися своих способностей к различным учебным предметам; отсутствие предпрофильной подготовки; разный уровень подготовки по профильным предметам учеников 10 классов; изменение подходов и требований к оценке учебных достижений.

Ключевые слова: профильный предмет; профиль обучения; допрофильная подготовка; уровень обученности; познавательные интересы; образовательные потребности

Moskalyk Hennadii, Maksymova Larysa. Reasons for a Decrease of Academic Achievements of 10th and 11th Graders in Specialized Subjects.

S The general level of knowledge of 10-th and 11-th grade students in philological, science and math specialized subjects in Kremenchuk general secondary education institutions was analyzed. It has been determined that the main reasons for a decrease in academic achievements of 10-th and 11-th graders in their core subjects are the following: a lack of pre-professional training, different levels of preparation of core subjects of 10th grade students, a change in approaches and requirements for assessing students' academic achievement.

Key words: core subject; specialized track of education; pre-professional training; level of knowledge; cognitive interests; educational needs

Москалик Геннадій Федорович, доктор філософських наук, професор, професор Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, директор Департаменту освіти виконкому Кременчуцької міської ради

E-mail: 21023upr@gmail.com

Максимова Лариса Петрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, головний спеціаліст Департаменту освіти виконкому Кременчуцької міської ради

E-mail: lpmax@ukr.net